

RECONCILIAREA CA SCOP AL LIBERTĂȚII RELIGIOASE: O ANALIZĂ A PERSPECTIVEI LUI MIROSLAV VOLF

Ps. drd. Florin MATEI

*Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad, România
mateiflorin07@gmail.com*

ABSTRACT: Reconciliation as a Goal of Religious Freedom: an Analysis of Miroslav Volf’s Perspective.

Miroslav Volf is a Protestant theologian who has addressed the relationship between church and society. In this paper we will examine Miroslav Volf’s perspective on religious freedom and reconciliation as the ultimate goal in a globalised and diverse society. The author builds his vision of religious freedom on his personal experiences and his existential context, marked by ethnic and religious conflicts. He argues that in order to understand religious freedom correctly, we need to address reconciliation and inter-religious dialogue as its foundation. The article explores two philosophical models of freedom and reconciliation: the ‘oppression-liberation’ model and the ‘scapegoat’ theory. I will argue that these approaches have their limitations and can lead to the perpetuation of social problems and oppression.

Volf’s proposal is an alternative vision, stating that love and mutual respect are the fundamental values that should guide freedom and reconciliation. He emphasises the importance of a mindset of respect, embodying these values within a framework of freedom. Religious freedom, in Volf’s view, should be promoted by the world’s religions because only in this way can reconciliation and dialogue between different religious beliefs be sustained.

Love, respect and dialogue therefore play a central role in promoting reconciliation and a harmonious society in the age of globalisation. In the view shared by Miroslav Volf, this is the context in which religious freedom makes society aim for a common good.

Keywords: *reconciliation, liberty, love, violence.*

Introducere

Dezbaterile actuale legate de libertatea religioasă¹ sunt adesea complicate din cauza contextului actual al societății postmoderne. De aceea, în ciuda situațiilor de conflict de la nivel societal dialogul este necesar pentru a promova toleranței și a înțelegerii între diferitele comunități sau grupuri religioase. Diversitatea culturală și religioasă din societățile globalizate transformă această temă într-o condiție sine qua non pentru ca în felul acesta să poată crea fundamentul necesar pentru existența unui trai armonios în societate. Tot prin intermediul acestei teme putem înțelege schimbările profunde prin care trece societatea ca urmare a evoluției sale. De aceea, perspectiva corectă cu privire la libertatea religioasă face posibilă înțelegerea schimbărilor profunde, dar politicile și strategiile de conviețuire pot fi și ajustate.

Dificultățile care apar în procesul înțelegerii au legătură cu credințele religioase care fac parte din structura identității noastre. De aceea, flexibilitatea vine din raportarea corectă la situațiile de conflict care pot apărea. Cu cât fenomenul diversității religioase este mai extins, cu atât mai mult vorbim despre tensiuni și conflicte care pornesc din dorința de a ne proteja libertățile, dar și drepturile. Într-un climat și așa sensibil, nu trebuie să uităm și un alt factor care adesea face ca situațiile să escaladeze, anume factorul politic care folosește religia ca instrument de promovare. Factorii direcți sau indirecti pot contribui la împărțirea societății în fracțiuni care nu au legătură cu binele comun al colectivității.

De aceea, bunul mers al societății este legat de o anumită viziune despre libertate, dar și despre rolul religiei în cadrul acesteia.² Contextul actual, deși este unul dificil, prezintă unele oportunități și provocări în spatele cărora se află o perspectivă care să conducă la o societate puternică.

În rândurile care urmează voi prezenta viziunea lui Miroslav Volf, care este creată pe fundamentul libertății religioase și a pluralismului politic, și care țintește spre binele public drept fundament al unei societăți sănătoase. Ne vom raporta, în mod deosebit, la două dintre cele mai reprezenta-

1 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Religious liberty - a natural human right", în *Jurnalul Libertății de Conștiință (JLC)*, Ganoune Diop, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (coord.), Les Arcs, France, Editio IARSIC, 2015, pp. 595-608.

2 Ioan-Gheorghe Rotaru, *Om-Demnitare-Libertate*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2019, pp.201-215.

tive cărți pe care le-a scris Miroslav Volf: *Excludere și Îmbrățișare* (2007) și *Flourishing: Why We Need Religion in a Globalized World* (2016). Autorul ne prezintă în ambele viziunea sa despre rolul libertății religioase.

Fundamentul existențial al teologiei lui Miroslav Volf despre libertatea religioasă

Pentru o înțelegere corectă a viziunii lui este important să înțelegem faptul că aceasta nu s-a născut dintr-o căutare intelectuală, deși a implicat și acest proces; viziunea lui Volf se naște în contextul existențial marcat de conflicte etnice și religioase care l-a marcat și și-a pus amprenta asupra evoluției lui. Conceptele fundamentale care s-au remarcat în teologia lui vin așadar din raportarea lui la modul în care viața i-a fost marcată de război. De aceea, în debutul cărții *Flourishing: Why We Need Religion in a Globalized World* (2016), el ne familiarizează cu mișcările politice și religioase ale perioadei cât a fost copil și apoi adolescent, care i-au marcat viața. Modul în care a fost nevoit să trăiască i-au conturat filozofia de mai târziu, în care el vorbește despre reconciliere, deschiderea ca îmbrățișare și alte concepte necesare trăirii unei vieții într-o societate pluralistă și axată pe diversitate religioasă. El a făcut parte dintre-o familie care aparținea unei minorități religioase din Yugoslavia în care erau prezente mai multe culturi: musulmană, catolică, ortodoxă, iar ideologia de stat era una de tip marxist. Vorbind despre tatăl său și condițiile venirii lui pe lume, el amintește despre convertirea tatălui său, în timp ce acesta trăia agonia vieții și morții în lagărele de concentrare. Prin venirea lui în lume, el a înțeles că: „O dată cu primul meu plâns de nou-născut, am învățat că nu toate formele de religiozitate sunt „religii” în sensul peiorativ - edificii culturale care închid mințile și transmit libertatea, folosite ca instrumente de control social.”³ În același context, el vorbește despre statutul de marginal, minoritar pe care l-a avut și modul în care a perceput ostilitatea și respingerea. În introducerea cărții *Excludere și Îmbrățișare*, prof. Corneliu Constantineanu ne spune că Miroslav Volf merită recunoașterea contribuției la înțelegerea viziunii despre reconciliere deoarece el „și-a dezvoltat teologia într-un context marcat de ororile războiului”⁴, și dintr-o adâncă neliniște privind realitățile politice și

3 Miroslav Volf, *Flourishing: Why We Need Religion in a Globalized World*, Connecticut, Yale University Press, 2017, p. 7.

4 Vezi și Miroslav Volf, *Sfârșitul amintirii*, Oradea, Editura Decenu.eu, 2023, pp.7-14.

sociale ale vremii.”⁵ Și Ruppert Short⁶, în interviul pe care îl ia lui Miroslav Volf, în formularea întrebării, vorbește despre dificultățile pe care Volf le-a avut pentru a-și asigura o educație teologică într-un climat ostil, dar punctează și avantajele care îl fac pe autorul croat să fie remarcabil: contactul cu mai multe culturi, prin faptul că a locuit în țări diferite, dar și prin faptul că s-a născut într-o țară supusă rupturilor din punct de vedere cultural-religios. La rândul său, Volf spune, în urma unei experiențe când a primit batjocura profesorului, că „...ostilitatea aceluia mediu secular din copilăria și din tinerețea mea adultă a contribuit foarte mult la înțelegerea mea de sine ca creștin și teolog.”⁷

Putem spune, în concluzie, că teologia lui Miroslav Volf despre libertatea religioasă se naște în contextul existențial și al căutărilor asidue după răspunsuri la întrebările care au legătură cu rolul religiei în societate.

Înțelegerea conceptului de libertate din perspectiva societății moderne și vulnerabilitățile acesteia

Dezbaterea legată de libertatea religioasă își găsește rolul și importanța într-o nevoie profundă a societății: reconcilierea. Volf vede necesitatea înțelegerii libertății religioase în contextul împăcării și al căutării armoniei interumane. De aceea, în rândurile care urmează, vorbim despre modul în care perspectiva corectă despre reconciliere creează premisele libertății religioase autentice și chiar devine un vechiul pentru binele comun al societății.

În *Excludere și Îmbrățișare*, Volf oferă un spațiu generos de reflecție asupra libertății religioase analizând-o din perspectiva reconcilierii. Din punctul lui de vedere, proiectul modernității cu privire la libertate este construit în jurul unei axe de gândire centrată pe termenii „opresiune – eliberare”. Volf identifică în fundalul acestei paradigme de gândire cele două viziuni mari ale modernității - viziunea liberală și viziunea socialistă. Pentru el, punctele vulnerabile ale aplicării conceptului de libertate se referă la faptul că lumea este împărțită între victime și agresori, agresorul fie că este statul, poate unul totalitarist, fie că vorbim de existența unor sisteme la nivel social care îi împiedică pe indivizi să fie propriii lor stăpâni și crea-

5 Miroslav Volf, *Excludere și Îmbrățișare*, Oradea, Editura Casa Cărții, 2014, p.7.

6 Ruppert Shortt, *God Advocates, God's Advocates: Christian Thinkers in Conversation*, Michigan, Eerdmans, 2005, p. 215.

7 *Ibidem*, p.216.

tori ai universului lor. Gândirea în termenii „opresiune-eliberare” are două mari vulnerabilități, anume faptul că orice tabără poate revendica statutul de victimă nevinovată, iar lucrul acesta presupune necesitatea identificării vinovatului. Întrebarea este aceasta: care sunt criteriile prin care găsim victima fără vină? ⁸ Ceea ce ne conduce la concluzia că și termeni iertării ar trebui regândiți. În aceste condiții, cum pot coabita două tabere care sunt „nevinovate”? Cum pot să își desfășoare viața împreună?

Din întreaga istorie a conceptului de „opresiune-eliberare”, care are o întreagă istorie în fundalul ei, am ales să analizez două modele pentru a înțelege că demersul nu este unul nou, ci unul cu profunde implicații etice și morale.

Paulo Friere, un important filozof și pedagog brazilian, a avut această mare preocupare de a contribui la dezvoltarea unei educații care să ajute oamenii să-și înțeleagă condiția de opresiune și să devină agenți activi ai schimbării. Din acest punct de vedere el a scris **Pedagogia Opresaților**, cea mai cunoscută carte a lui, în care vorbește despre nevoia eliberării prin dezvoltarea unui sistem educațional puternic, evident fiind un critic fervent al sistemul educațional practicat în timpul lui. Adept⁹ al gândirii lui Marx și tributar ideologiei¹⁰ acestuia el recunoaște că: „Dar aproape întotdeauna,

8 Miroslav Volf, *Excludere și Îmbrățișare*, p.137. Miroslav Volf oferă aici un exemplu util înțelegerii temei noastre. ”Dar cum rămâne cu cazurile în care binele și răul sunt clar gravate pe istoria comună a părților aflate în conflict (cum ar fi între naziști și evrei în cel de al doilea Război Mondial ? Cum pot trăi oprimații eliberați împreună cu opresorii lor pe care i-au cucerit. Este convingătoare axa ”opresiune-eliberare” ?

9 John Dale, Emery J. Hyslop- Margison, *Paulo Freire: Teaching from Freedom and Transformation, The Philiphophy Influences on Work an Paulo Freire*, New York, Springer, 2011, pp.105-129.

10 Vezi Zemin Zhang, *Marxist Theory of Liberty and Its Contemporary Value*, *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, volume 233, 2018, 78-80. Accesat la 20 septembrie 2023 https://www.google.com/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=0CDcQw7AJahcKEwiIr-PP1LiBAxUAAAAAHQAAAAAQAw&url=https%3A%2F%2Fwww.atlantis-pess.com%2Farticle%2F25897913.pdf&psig=AOvVaw2RMm8wJOtm_SE2AhXssCcf&ust=1695278755673607&opi=89978449. Marx susține că relațiile sociale, în special cele legate de producție, sunt centrale pentru înțelegerea evoluției societății umane. Schimbările în producție și mijloacele de producție duc la schimbări în relațiile sociale și, prin urmare, în natura societății. Aceasta este o componentă cheie a gândirii lui Marx despre istoria umană și dezvoltarea societății. Marx vede prin libertate o relație intermediată între ceea ce producem și ceea ce suntem noi, ca ființe umane.

în faza inițială a acestui efort, opresații, în loc să jinduiască după libertate, tind să devină opresori sau „sub-opresori”. Structura gândirii lor a fost condiționată de contradicțiile contextului concret, existențial, prin care a fost modelată. Idealul lor este să fie oameni; dar pentru ei, a fi oameni înseamnă de a fi asupritori.”¹¹ Deși Friere vorbește despre umanizare - procesul prin care victima sau oprimatul își capătă libertatea - soluția sugerată de el are legătură cu educația, care nu trebuie să fie o practică neutră sau apolitică, ci ar trebui să fie un instrument de eliberare socială. Fiere promovează astfel implicarea politică a educației și utilizarea acesteia pentru a combate opresiunea și inechitățile sociale. Prin intermediul gândirii lui Freire vedem o actualizare a gândirii socialiste despre libertate care prespune egalitatea socială și economică a indivizilor. Freire arată primele fisuri ale acestui sistem de gândire, când spune că cei asupriți pot deveni „sub-opresori” în timpul luptei. Pericolul de a reproduce sau adopta un comportament sau structuri similare de opresiune cu cele ale asupritorilor lor vor exista. Întrebarea esențială este aceasta, cum putem evada din acest lanț vicios al neputinței umane? Putem vorbi despre libertate fără a deveni noi înșine cei care oprimă sau asupresc?

În cuvintele lui Miroslav Volf interogația are un substrat și mai profund. „Eliberarea opresorilor” este răspunsul pe care îl sugerează schema „opresiune - eliberare”. Dar este ea convingătoare? Oare nu trădează o orbire ideologică pentru că eșuează în tentativa de a păstra ideea că atunci când victimele devin eliberatori, ele, și nu doar opresorii, trebuie să se schimbe?”¹² Chantal Delsol vorbește despre regimurile politice care s-au succedat pe scena lumii și au devenit brutale pentru că au luptat pentru anumite utopii. În ciuda declarațiilor conservatoare de restaurare a creștinismului, ele au devenit violente în dorința de a crea o societate sănătoasă.¹³

11 Paulo Freire, *Pedagogy of the Oppressed*, New York, Bloomsbury Academic, 2018, p. 45.

12 Miroslav Volf, Op. cit, p. 137.

13 Chantal Delsol, *Sfârșitul creștinătății- Inversiunea normativă și noul timp*, București, Editura Spandugino, 2022, 29-30. Delsol îl citează pe B. Koehn și lucrarea sa *La révolution conservatrice et les elites intellectuelles*, Rennes, Presses Universitaires de Rennes, 2003, el vorbește despre Revoluția conservatoare care a marcat Germania între cele două războaie mondiale atunci când politica viza respingerea materialismului prin accederea la valorile tradiționale, a emanciparea femeilor, restaurarea artizanatului și agriculturii ca reacție împotriva liberalismului economic.

Pe aceeași direcție de interpretare în abordarea filozofică a antropologul Rene Girard vedem aceleași coordonate. Constatând că violența este prezentă în structura oricărei societăți și că violența naște violență, el propune teoria „țapului ispășitor” - un concept care se concentrează pe ideea că societatea umană are tendința de a găsi un țap ispășitor sau o victimă pentru a-și rezolva conflictele și tensiunile. Teoria lui explorează rolul mimetismului și al rivalității în societate și cum aceste elemente conduc la violență și la alegerea unui „țap ispășitor” pentru a calma această violență. „După violența împotriva țapului ispășitor vine pacea socială, iar mulțimea recunoscătoare vede acum în victima ei o epifanie sacră, o divinitate, deși nu este conștientă că propria ei violență și-a creat zeul.”¹⁴ După sacrificarea acestui „țap ispășitor”, societatea simte o scădere a tensiunilor și rivalităților. Acest proces este văzut ca un mecanism de reconciliere și restabilire a ordinii sociale. Însă surprinde din analiza renumitului antropolog lipsa unei soluții pentru problema reconcilierii.

Diagnosticul lui Girard asupra condiției moderne este poate criticabil într-o privință. El nu avansează nicio teorie a mediilor, adică nicio viziune concretă a mijloacelor instituționale, corporative și de altă natură prin care mesajul Evangheliei este transmis culturii seculare în general; nicio concepție precisă despre modul în care drojdia Împărăției se ridică și lucrează de-a lungul timpului istoric în aluatul uman. Acest deficit contribuie la apocaliptismul uneori abrupt al operei sale ulterioare. Este poate principala limitare pusă asupra utilității sale reconciliatoare.¹⁵

Diagnosticul lui Girard asupra condiției umane este astfel criticabil din cauza unei lacune notabile: absența unei teorii sau viziuni concrete cu privire la modalitățile prin care mesajul Evangheliei este transmis culturii seculare. Această lacună în teoria lui Girard poate duce la o viziune a lumii care se bazează pe confruntare și dezintegrare, fără a oferi o soluție sau o perspectivă detaliată asupra păcii. Punctul lui de vedere se apropie mai mult de o viziune nihilistă asupra lumii. Viziunea lui antropologică poate

14 George L. Frear, Jr. *René Girard on Mimesis, Scapegoats, and Ethics, The Annual of the Society of Christian Ethics*, Vol. 12 (1992), pp. 115-133, aici p.119.

15 Paul Gifford, *Toward Reconciliation: Understanding Violence and Sacred after René Girard*; James Clark and Co, Cambridge-United Kingdom, 2020, p.107. (pentru descrierea detaliată a conceptelor sale a se vedea și Pierpaolo Antonello, Paul Gifford, *Can We Survive Our Origins?: Readings in René Girard's Theory of Violence and the Sacred*, Michigan, State University Press, 2015).

funcționa doar ca un diagnostic al societății sau o explicație pentru existența unor dereglaje violente la nivelul diverselor comunități.

Înțelegem dificultatea raportării și înțelegerii corecte atâta timp cât ideile despre libertate pe care le cultivăm pun accent pe natura umană. Jean-Jaques Rousseau a subliniat îndepărtarea omului de sursele revelației și astfel „pasiunile naturale... sunt instrumentele libertății noastre, sunt mijloace de exercitare a libertății autonome a omului, care nu recunoaște nicio autoritate în afară de rațiunea sa și imperativul înclințiilor lui.”¹⁶ Aceasta este vulnerabilitatea sistemelor de gândire care ignoră revelația, și anume că pasiunile naturale devin instrumente ale libertății. În felul acesta individul are dreptul de a-și urma propriile înclinații și dorințe. Autonomia și autoritățile exterioare fiind obstacole în calea realizării lui. Faptul că omul este capabil să-și ghideze propriul comportament și alegeri în funcție de propria sa rațiune și ținând cont de instinctele lui naturale a căpătat o influență din ce în ce mai mare în secolele care au urmat, iar filozofii libertății au moștenit acest sâmbure al gândirii lui Rousseau.

În urma analizării celor două modele filozofice de gândire putem conchide: „categoriile opresiune-eliberare par nepotrivite pentru instaurarea împăcării și pentru susținerea păcii între oameni și grupuri de oameni”¹⁷

Teologia libertății la Miroslav Volf

Miroslav Volf, raportându-se la categoriile amintite, demarșcă falsa reconciliere ca bază a coabitării.

Nu sunt convins că reconcilierea ar trebui să fie urmărită doar după ce nedreptățile au fost înlăturate, ci mai degrabă cred că lupta împotriva nedreptăților face parte din urmărirea mai fundamentală a reconcilierii. Dar dacă lăsăm deoparte pentru o clipă această secvență temporală a justiției și reconcilierii, critica reconcilierii ieftine care reiese din text este clară. Reconcilierea ieftină pune „dreptatea” și „pacea” una împotriva celeilalte ca alternative. A urmări o reconciliere ieftină înseamnă a renunța la lupta pentru libertate, a renunța la căutarea dreptății, a suporta opresiunea.¹⁸

16 Paraschiva Popa, *Regresia Moralei*, Oradea, Editura Cartea Creștină, 2003, p.128.

17 Miroslav Volf, op.cit, p.137.

18 Miroslav Volf, *Forgiveness, Reconciliation, And Justice, A Christian Contribution to a More Peaceful Social Environments*, 11 (accesat la 20 septembrie 2023 - <https://www.livedtheology.org/wp-content/uploads/2015/12/20010208PPR.01.pdf>)

Din acest punct de vedere „reconcilierea ieftină” poate influența justiția și libertatea individuală deoarece este o abordare care pune în opoziție „dreptatea” și „pacea” ca alternative. Aceasta înseamnă că, dacă dreptatea și libertatea nu sunt înțelese corect, urmărirea păcii și a reconcilierii se face în detrimentul sau prin neglijarea corectării răului și fără un mijloc de stopare al opresiunii. Prin urmare, abordările superficiale nu fac decât să limiteze libertatea individuală, deoarece prin acceptarea tacită a nedreptății și opresiunii se face pace într-un mod superficial. Cu alte cuvinte, oamenii pot fi tentați să abandoneze lupta pentru dreptate și exercitarea libertății în schimbul unei aparente păci rapide. Poate că cel mai mare pericol în ceea ce spune Volf este că abordările superficiale ar putea să nu abordeze în mod adecvat cauzele fundamentale ale inegalității și opresiunii și, prin urmare, pot perpetua aceste probleme. Consecința inevitabilă este că societatea rămâne divizată și nu se înregistrează progrese semnificative în ceea ce privește egalitatea și drepturile omului.

Premisele libertății în cadrul reconcilierii autentice pleacă pentru Volf de la două valori fundamentale. El spune: „Pentru a păstra libertatea avem nevoie de har. Pentru a trăi în mod uman, trebuie să învățăm să iertăm.”¹⁹ Ceea ce putem observa este că libertatea își găsește locul într-un cadru valoric. Ea este susținută și însoțită de har și iertare. Libertatea în sine nu este o valoare de sine stătătoare, un bine suprem, ci un element fundamental într-un sistem moral amplu. Cele două valori adaugă o dimensiune morală puternică conceptului de libertate. Libertatea nu are legătură doar cu posibilitatea de a face alegeri, ci este modul în care aceste alegeri sunt ghidate de principii morale și de înțelegerea profundă a iertării. Iar dimensiunea harului arată că libertatea nu este ceva garantat sau dobândit prin eforturile individuale. Libertatea poate fi văzută ca un dar sau o binecuvântare care trebuie să fie menținută și apreciată. Astfel, harul poate fi privit ca un aspect al relației cu transcendentul care contribuie la libertatea umană. Astfel, nu putem elimina prezența lui Dumnezeu din ansamblul moral în care se găsește libertatea. Analizând în contextul relațiilor inter-umane, legătura dintre iertare și libertate subliniază că resentimentele și ura pot fi obstacole pentru libertatea interioară a individului, iar iertarea, în acest context, poate fi văzută ca o eliberare de povara trecutului și a confruntării

19 Miroslav Volf, *Free of Charge: Giving and Forgiving in a Culture Stripped of Grace*, Michigan, Zondervan, 2006, p.114.

cu greșelile sau rănilor personale. Prin iertare, oamenii se pot elibera pe ei înșiși și au puterea de a crea mai multă libertate și se așează pe ei înșiși pe drumul maturității religioase.

Reflecția lui Volf despre relația dintre iertare, har și libertate vine dintr-o preocupare profundă cu privire la schimbările culturale și sociale într-o lume modernă dominată de consumul de jocuri video și impulsuri întunecate. Marele semnal de alarmă pe îl trage este acela că dacă nu vom trăi pe baza unor valori umane precum generozitatea și iertarea, iar ele vor fi înlocuite de răzbunare și de resentimente, societatea ar putea ajunge într-un punct în care este necesar un control extern pentru a menține ordinea și pentru a proteja libertatea. Pentru Miroslav Volf urmarea firească este că „Un Leviatan puternic își va impune voința asupra noastră și ne va răpi libertatea.”²⁰

Pentru a nu ajunge în situația ca pacea și libertatea să fie arbitrată de un Leviatan, Miroslav Volf, citându-i pe Gustavo Gutierrez și Jurgen Mol-tamnn, postulează ideea de bază a libertății și reconcilierii din filozofia lui când spune că „dragostea, și nu libertatea, este mai presus decât orice.”²¹ Volf sugerează că iubirea și libertatea nu sunt neapărat în contradicție una cu cealaltă. Ele pot fi complementare și pot coexista într-o viață echilibrată. De exemplu, o relație bazată pe iubire poate include și libertatea individuală, și respectul reciproc, și că astfel este oferită o perspectivă profundă asupra valorilor umane și a priorităților din viața individului și a comunității.

Construind pe acest fundament al iubirii, Volf vede necesitatea prezenței unei mentalități bazate pe respect „încorporată într-un regim de libertate care are un fundament independent în alte religii ale lumii și care, sper, va găsi rezonanță în rândul adepților acestora.”²² Ceea ce caută să demonstreze prin existența unor mentalități de respect este faptul că iubirea, care este fundamentală, inspiră și motivează dezvoltarea acestei mentalități. În esență, iubirea poate fi considerată sursa sau motorul care împinge indivizii unei societăți să adopte o mentalitate de respect față de ceilalți. Volf vorbește astfel despre mentalitate de respect nu este legată de o anumită religie sau credință, ci are un fundament independent și poate fi găsită în diverse tradiții religioase ale lumii. Concluzia acestui sistem de gândire

20 *Ibidem*, p.114.

21 *Idem*, *Excludere și Îmbrățișare*, p.138.

22 *Idem*, *Flourishing: Why We Need Religion in a Globalized World*, p.106.

este că iubirea și respectul sunt valori universale, iar diversitatea religiilor și credințelor poate oferi contexte diferite pentru dezvoltarea lor.

Pentru Volf, libertatea este un vis împlinit atunci când într-o societate polarizată și globalizată îi face loc o paradigmă nouă care este sinonimă cu „teologia îmbrățișării”²³ pe care el o folosește ca metaforă a acceptării individualității celui alt și a manifestării iubirii.

Religiile lumii ar trebui să afirme libertatea religiei - libertatea de a îmbrățișa sau de a abandona religia, libertatea de a o trăi în public, libertatea de a da mărturie despre ea; o astfel de afirmație este, fără îndoială, un bun substanțial cheie pentru religiile lumii. A acorda această libertate înseamnă a respecta oamenii.²⁴

Din punctul lui de vedere, în privința libertății religioase ar trebui să existe un consens global în rândul religiilor lumii. Consensul ar evidenția importanța acestui principiu universal; astfel sugerează că este un element fundamental pentru toate religiile, ceea ce înseamnă că toate credințele ar trebui să îl susțină și să îl promoveze. Practic, Volf afirmă că resursele necesare reconcilierii ca scop final al libertății se găsesc în religiile lumii. El spune: „Singura modalitate de rezolvare a problemei confruntării violente dintre diferitele perspective asupra vieții constă în focalizarea pe resursele interne ale fiecăreia în vederea unei culturi a păcii.”²⁵

Și Hans Kung, privind situația societății, înțelege libertatea din perspectiva reconcilierii și apelează la nevoia unei etici globale²⁶ care să orienteze lumea în epoca globalizării. Cheia dezvoltării acestei etici globale este reprezentată de relațiile armonioase și de dialogul dintre religiile lumii, iar pentru a construi o etică globală, trebuie avută în vedere diversitatea religioasă și promovarea dialogului între aceste religii.

Deși observăm că tema libertății poate fi înțeleasă din perspective diferite, Volf aduce în discuție această valoare incontestabilă a societății uma-

23 Miroslav Volf, *Excludere și Îmbrățișare*, p.153. Teologia îmbrățișării la Volf implică, apelând la mesajul Evangheliei, nevoia de pocăință, atât din partea opresorilor, cât și din partea celor asupriți. Baza mesajului despre reconciliere stă în faptul că indivizii (toți cei implicați) simt nevoia de transformare și întoarcere către sine.

24 Idem, *Flourishing: Why We Need Religion in a Globalized World*, 117.

25 Miroslav Volf, *Credința publică - Cum trebuie creștinii să slujească binele comun*, Oradea, Casa Cărții, 2022, p.152. Vezi și Miroslav Volf, *A Common Word: Muslims and Christians on Loving God and Neighbour*, Michigan, Eerdmans Publishing, 2009.

26 Hans Kung, *A Global Ethic for Global Politics and Economics*, Oxford University Press, 1998, pp.143-152.

ne și o pune în valoare prin faptul că apelează la un concept și la valori care sunt inerente naturii umane și afirmă că libertatea înseamnă mai mult decât absența conflictului, presupune relații armonioase. Ambele perspective sugerează că libertatea ar trebui privită nu doar ca absența constrângerilor, ci ca un mijloc de a construi relații armonioase, dialog și reconciliere într-o lume diversă. În acest sens, promovarea unei etici globale care respectă diversitatea religioasă și promovează dialogul poate juca un rol important în ghidarea societății în epoca globalizării.²⁷

Concluzii

Perspectiva care face ca tema libertății religioase să aibă vizibilitate și impact este că Miroslav Volf o plasează în contextul reconcilierii. Din punctul lui de vedere, libertatea are sens doar înțelesă în felul acesta, pentru că astfel sunt rezolvate conflictele și oamenii sunt dispuși să trăiască pentru un bine comun. Perspectiva lui Miroslav Volf se dezvoltă într-un context marcat de conflicte etnice și religioase, iar conceptele sale se bazează pe propriile experiențe și pe viziunea sa despre reconciliere și deschidere către diversitatea religioasă. Analizând două modele filozofice, ale lui Paulo Freire și a lui Rene Girard, am evidențiat problemele legate de abordarea „opresiune-eliberare” și am constatat că reconcilierea autentică trebuie să fie bazată pe alte fundamente decât cele ale violenței și conflictului sau posibilitatea negării sau minimalizării răului. De aceea, punctul de vedere al lui Miroslav Volf poate avea semnificații profunde pentru că pune în valoare importanța iubirii, respectului și iertării în contextul libertății religioase, subliniind că aceste valori completează libertatea și pot contribui la reconciliere și pace în societate. Soluția ideală pe care o propune Volf este aceea ca religiile lumii să afirme și să promoveze libertatea religioasă, contribuind la dezvoltarea unei etici globale bazate pe dialog și respect într-o lume diversificată.

Miroslav Volf accentuează că libertatea religioasă nu presupune doar absența constrângerilor, ci poate fi și un mijloc prin care să construim relații armonioase și să ajungem la reconciliere.

27 Ioan-Gheorghe Rotartu, “Globalization and its effect on religion”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (eds.), Les Arcs, France, Iarsic, 2014, pp.532-541.

Bibliografie

- ANTONELLO, Pierpaolo, Gifford Paul, *Can We Survive Our Origins?: Readings in René Girard's Theory of Violence and the Sacred*, Michigan, State University Press, 2015.
- DALE, John, Emery J. Hyslop- Margison, *Paulo Freire: Teaching from Freedom and Transformation, The Philiphophy Influences on Work an Paulo Freire*, New York, Springer, 2011.
- DELSON, Chantal, *Sfârșitul creștinătății- Inversiunea normativă și noul timp*, București, Editura Spandugino, 2022.
- FREAR, L. George Jr. *René Girard on Mimesis, Scapegoats, and Ethics, The Annual of the Society of Christian Ethics*, Vol. 12 (1992).
- FREIRE, Paulo, *Pedagogy of the Oppressed*, New York, Bloomsbury Academic, 2018.
- GIFFORD, Paul, *Toward Reconciliation: Understanding Violence and Sacred after Rene Girard*; James Clark and Co, Cambridge, United Kingdom, 2020.
- KOEHN, Barbara, *La revolution conservatrice et les elites intellectuelles*, Rennes, Presses Universitaires de Rennes, 2003.
- KUNG, Hans, *A Global Ethic for Global Politics and Economics*, Oxford University Press, 1998.
- POPA, Paraschiva, *Regresia Moralei*, Oradea, Editura Cartea Creștină, 2003.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Globalization and its effect on religion", în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (eds.), Les Arcs, France, Editios IARSIC, 2014, pp.532-541.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Religious liberty - a natural human right", în *Jurnalul Libertății de Conștiință (JLC)*, Ganoune Diop, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (coord.), Les Arcs, France, Editios IARSIC, 2015, pp. 595-608.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, *Om-Demnitare-Libertate*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2019.
- SHORTT, Ruppert, *God Advocates, God's Advocates: Christian Thinkers in Conversation*, Michigan, Eerdmans, 2005.
- VOLF, Mirosalv, *Forgiveness, Reconciliation, And Justice, A Christian Contribution to a More Peaceful Social Environments*. (accesat la 20 septembrie

2023, <https://www.livedtheology.org/wp-content/uploads/2015/12/20010208PPR.01.pdf>).

- VOLF, Mirosalv, *Credința publică-Cum trebuie creștinii să slujească binele comun*, Oradea, Casa Cărții, 2022.
- VOLF, Mirosalv, *Excludere și Îmbrățișare*, Oradea, Casa Cărții, 2014.
- VOLF, Mirosalv, *A Common Word: Muslims and Christians on Loving God and Neighbour*, Eerdmans Publishing, Michigan, 2009.
- VOLF, Mirosalv, *Flourishing: Why We Need Religion in a Globalized World*, Connecticut, Yale University Press, 2017.
- VOLF, Mirosalv, *Free of Charge: Giving and Forgiving in a Culture Stripped of Grace*, Michigan, Zondervan, 2006.
- VOLF, Mirosalv, *Sfârșitul amintirii*, Oradea, Editura Decenu.eu, 2023.
- ZHANG, Zemin, *Marxist Theory of Liberty and Its Contemporary Value*, Advances in Social Science, Education and Humanities Research, volume 233, 2018.